

Atmintinė vizualiųjų kūrinių autoriams: kaip gerbti kitų autorių kūrybą ir apginti savo teises

Kitų autorių kūrinių naudojimas savo kūryboje

Jei radote įkvėpimą kito autoriaus kūriniuose ir norite juos ar jų dalį panaudoti savo kūryboje, gaukite iš autoriaus leidimą. Kitų autorių kūrinius neturint tų kūrinių autorių leidimo galima naudoti tik dviem atvejais:

- pasibaigus autoriaus turtinių teisių galiojimo terminui – t.y. praėjus 70 metų po autoriaus mirties;
- kuomet kūriniai naudojami tais būdais, kuriems [LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas](#) numato išimtis (pvz., kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais, mokymo ar mokslinių tyrimų tikslais, panaudojimas neįgaliesiems skirtais būdais ir kt.). Reikia nepamiršti, kas šios kūrinių naudojimo išimtys galimos tik nekomerciniam kūrinių panaudojimui ir tik tokiais būdais bei tokia apimtimi, kuri nurodyta įstatyme.

Tiek vienu, tiek kitu atveju privaloma nepažeisti autoriaus neturtinių teisių: nurodyti, kokio autoriaus kūrinys panaudotas, jokiais būdais nekeisti kūrinio ar jo neiškraipyti taip, kad būtų pažeista autoriaus garbė ar reputacija. Autoriaus neturtinės teisės galioja neribotai. Pasibaigus autoriaus turtinėms teisėms, jo neturtinių teisių apsaugą įgyvendina LR Kultūros ministerija.

Svarbu!

Visuomenėje vis dar sklinda mitas, kad galima be jokio leidimo naudoti kitų autorių kūrinius, pakeitus juos 15% ar daugiau. Iš tiesų pagal įstatymus savo kūryboje negalima naudoti net mažos dalies kito autoriaus kūrinio be jo leidimo. Tai galioja ir koliažams, ir piešiant ar tapant pagal fotografiją. Jeigu gavote leidimą panaudoti visą ar dalį kūrinio, nepamirškite nurodyti kito autoriaus vardo ar pseudonimo, kūrinio pavadinimo ir įvykdyti kitų susitarimo su autoriumi sąlygų.

Jūsų turimos teisės į Jūsų sukurtus originalius kūrinius

Nuo pat kūrinio sukūrimo momento autorius įgyja turtines ir neturtines teisės į kūrinius, kurias jam garantuoja įstatymas. Teisių atsiradimui nėra reikalinga kūrinių registracija. Autoriaus *turtinės teisės* – tai teisė leisti ar drausti bet kokį kūrinio panaudojimą (atgaminti, skelbti internete ir pan.). *Neturtinės teisės* – tai teisė reikalauti pripažinti kūrinio autorystę (autorystės teisė), teisė reikalauti, kad bet koku būdu naudojant kūrinį būtų nurodomas autoriaus vardas arba pseudonimas (teisė į autoriaus vardą) ir teisė prieštarauti dėl kūrinio ar jo pavadinimo bet kokio išskraidymo ar kitokio pakeitimo, taip pat dėl bet kokio kito kėsinosi į kūrinį, galinčio pažeisti autoriaus garbę ar reputaciją (teisė į kūrinio neliečiamybę). Išskyrus aukščiau tekste nurodytus atvejus, bet kokiam kūrinio panaudojimui reikalingas autoriaus leidimas.

Kas yra plagiatas?

Plagiato sąvokos LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas nepateikia. Tačiau bendrąja prasme plagiatas yra suprantamas kaip svetimo autorių teisių objekto ar jo dalies neteisėtos kopijos padarymas ir pateikimas kaip savo. Iš esmės plagiatą galima apibrėžti kaip autorių teisių objekto autorystės (visos ar dalies) pasisavinimą pažeidžiant tiek turtines, tiek neturtines autoriaus teises.

Kas nėra plagiatas?

Dažnai galima išgirsti apie „idėjos vagystę“, tačiau pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 5 straipsnį idėjos nėra saugomos autorių teisių objektas. Saugomos yra ne pačios idėjos, o materialios jų išraiškos forma. Jūs galite kurti kūrinius ta pačia tema ar remdamiesi ta pačia idėja, tačiau turite rasti individualią išraiškos formą, kuri nebūtų klaidinančiai panaši į kito autoriaus kūrinį.

Autorinis atlyginimas

Autorius turi teisę gauti tinkamą ir proporcingą autorinį atlyginimą už kiekvieną kūrinio naudojimo būdą, nepriklausomai nuo to, ar kūrinys naudojamas komerciniais ar nekomerciniais tikslais. Autorius turi teisę reikalauti iš šalies, su kuria sudarė sutartį dėl jo teisių naudojimo, ar šios šalies teisių perėmėjo papildomo atlyginimo už konkretų kūrinio naudojimo būdą, kai iš pradžių sutartimi sudarytas atlygis yra neproporcingai mažas, palyginti su visomis vėlesnėmis susijusiomis pajamomis.

Kaip pasitikrinti, ar jūsų kūriniai nėra plagijuojami?

Tobulėjant technologijoms, surasti internete savo kūrinių kopijas nesudėtinga. Tam galima naudoti įvairias atvirkštines vaizdo paieškos (angl. – reverse image search) platformas, pavyzdžiui, tokias interneto svetaines kaip <https://lens.google/>; images.google.com; tineye.com ir pan.

Kaip apsaugoti savo kūrinį nuo neteisėto kopijavimo?

Viešinant kūrinį visada atsiranda rizika, kad kažkas jį panaudos be leidimo. Ginčiuose dėl autorystės praverčia turėti įrodymų, kad Jūs kūrinį sukūrėte pirmiau: turėti kopiją leidinio, kur jūsų kūrinys paskelbtas, nurodant jus kaip autorių. Prieš dalyvaudami konkurse ar siūlydami užsakovui savo projektą, kūrinio/projekto nuotraukas išsisiųskite sau elektroniniu paštu. Popierinį variantą galite išsisiųsti sau registruotu paštu ir laikyti voka neatplėštą. Tai bus kūrinio sukūrimo datos įrodymas. Teikdami kūrinį, būtinai nurodykite, kad kūrinio teikimas nėra leidimas kūrinio panaudojimui ar platinimui, o kūrinio bet kokiam tolimesniam panaudojimui bus reikalingas atskiras susitarimas. Jei dalyvaujate konkursuose, kūrinį/projektą teikite tik pasirašytinai. Taip pat reikia nepamiršti perskaityti konkurso sąlygas, nes jose dažniausiai būna aprašyta, kokios teisės į kūrinius konkurso organizatoriams pereina ar kokiais būdais konkursui teikiamas kūrinys gali būti naudojamas. Viešindami savo kūrinį visuomet nurodykite savo autorystę ir © ženklą – nors tai neprivaloma, bet rekomenduotina. Taip pat svarbu visada pasirašyti kūrinių naudojimo sutartis dar prieš faktinį kūrinio panaudojimą, o ne po to.

Ką daryti, jeigu įtariate, kad kažkas neteisėtai kopijuoja kito autoriaus kūrinius?

Kaip ir bet kokio kito įstatymo pažeidimo atveju, nelikite abejingi. Susisieki su autoriumi ar jo atstovais ir perduokite šią informaciją. Kadangi plagijavimas yra ne tik autoriaus turtinių teisių (kurias autorius gali būti patikėjęs kolektyviai administruoti Asociacijai LATGA), bet ir asmeninių neturtinių teisių pažeidimas, tik pats autorius turi teisę spręsti, kokių veiksmų imsis pažeidimui pašalinti.

Kaip apginti savo teises, kai kažkas nukopijuoja Jūsų kūrinį?

1 Fiksuokite pažeidimą – radę neteisėtas savo kūrinio kopijas internete, nufotografuokite ar atlikite momentinę ekrano kopiją. Pažeidautina, kad matytusi data, vieta, kur kopijos skelbiamos, ir kas tai daro.

2 Susisieki su pažeidėju (geriausiai – raštu) ir išsakykite savo reikalavimus: pašalinti medžiagą iš interneto, sunaikinti fizines kopijas ir atsiųsti Jums tai įrodančią medžiagą. Galite reikalauti atlyginti turtinę ar neturtinę žalą, paskelbti apie pažeidimą spaudoje ar sumokėti kompensaciją. Taip pat už neteisėtą kūrinio atgaminimą ar viešą paskelbimą gali grėsti administracinė atsakomybė: bauda nuo 280 iki 600 eurų, o už autorystės pasisavinimą – netgi baudžiamoji atsakomybė.

3 Pažeidėjui nesutikus su Jūsų reikalavimais, kreipkitės į teisininkus, kad padėtų paruošti profesionalią pretenziją ar ieškinį teismui. Kilus ginčui dėl autorystės, teismas greičiausiai paskirs ekspertizę, kurios metu atitinkamos meno srities ekspertai padės nustatyti, ar Jūsų kūrinys buvo nukopijuotas. Jei esate Asociacijos LATGA narys, galite kreiptis dėl konsultacijos į mūsų specialistus.

4 Kai kopijos platinamos trečiųjų asmenų (pvz., internetinėse ar fizinėse galerijose) ar skelbiamos socialiniuose tinkluose, kreipkitės ir į tuos asmenis, reikalaudami nustoti platinti ar viešai skelbti Jūsų kūrinių kopijas, naudokitės socialinių tinklų formomis pranešti apie autorių teisių pažeidimus ir užblokuoti įrašus su kopijomis (pvz., <https://www.facebook.com/help/contact/copyrightform>).